

RAUTALAMMIN PERUSOPETUKSEN TASA-ARVO- JA YHDENVERTAISUUSSUUNNITELMA

Päivitetty elokuussa 2023

Käsitelty koulujen opiskeluhoitoryhmien kokouksessa 29.8. ja opettajankokouksessa
18.12.2023

Hyväksytty Hyvinvointilautakunnassa ???

Sisällys

1 Johdanto.....	2
2 Tasa-arvoisuuden ja yhdenvertaisuuden taustaa	2
2.1 Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma kouluissa	3
2.2 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelman käsitteitä	3
2.3 Rautalammin perusopetuksen arvot tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden tukena.....	5
3 Rautalammin perusopetuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisen toimet	6
3.1 Kouluyhteisön tasa-arvo ja yhdenvertaisuusosaaminen	6
3.2 Rautalammin perusopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen kartoitus	6
3.3 Toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi	8
3.4 Arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista	8
3.5 Tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta tiedottaminen	8

1 Johdanto

Perusopetuksen yhteiskunnallisena tehtävänä on edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta. Perusopetus kartuttaa sosiaalista pääomaa, joka koostuu osaamisesta, ihmisten välisistä yhteyksistä, vuorovaikutuksesta ja luottamuksesta. Yhdessä ne edistävät yksilöllistä ja yhteiskunnallista hyvinvointia ja kehitystä. Perusopetuksen tehtävänä on osaltaan ehkäistä eriarvoistumista ja syrjäytymistä sekä edistää sukupuolten tasa-arvoa.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) tuli voimaan Suomessa vuoden 1987 alussa. Tasa-arvolaki velvoittaa kaikkia oppilaitoksia huolehtimaan siitä, että ihmisillä on sukupuoleen katsomatta samat mahdollisuudet koulutukseen. Opetuksen ja opetusaineistojen tulee tukea tasa-arvolain toteutumista.

Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) mukaan koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Yhdenvertaisuuslain tarkoitus on turvata yhdenvertainen kohtelu ja estää syrjintä kaikenlaisilla perusteilla. Yhdenvertaisuuslaissa kiellettyjä syrjintäperusteita ovat ikä, alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, vakaumus, mielipide, poliittinen toiminta, ammattiyhdistystoiminta, perhesuhteet, terveydentila, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen sekä muu henkilöön liittyvä syy.

Rautalammin perusopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman tarkoituksena on sitouttaa henkilöstö, oppilaat sekä sidosryhmät yhteiseen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasioiden edistämiseen. Tämän suunnitelman tarkoituksena on myös antaa keinoja ja välineitä edistää tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista perusopetuksessa. Suunnitelma on laadittu perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita koskevan täydennysmääräyksen (21.10.2015) määrittelemällä tavalla.

Tähän Rautalammin peruskoulujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaan on koottu niitä asioita, joita yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi on koulussa hyvä huomioida. Oppaan toiseen lukuun on koottu keskeisimpiä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon käsitteitä. Kolmanteen lukuun on koottu toimet, joilla edistetään yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumista paikallisesti. Rautalammin perusopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma laaditaan kolmen vuoden välein ja sitä tarkennetaan tarvittaessa.

2 Tasa-arvoisuuden ja yhdenvertaisuuden taustaa

Lähtökohta tasa-arvo ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi koulussa tulee tasa-arvo ja yhdenvertaisuuslaeista. Perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2014) yhdenvertaisuus ja tasa-arvo on määritelty perusopetuksen toimintakulttuurin

kehittämistä ohjaaviksi periaatteiksi ja siinä on sitouduttu tasa-arvon edistämiseen useasta eri näkökulmasta.

- Opetus edistää osaltaan taloudellista, sosiaalista, alueellista ja sukupuolten tasa-arvoa. Opetus on oppilaita uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton.
- Opetus vahvistaa luovuutta ja kulttuurisen moninaisuuden kunnioitusta ja edistää vuorovaikutusta kulttuurien sisällä ja niiden välillä.
- Perusopetus kannustaa yhdenvertaisesti tyttöjä ja poikia opinnoissaan. Jokaista oppilasta autetaan tunnistamaan omat mahdollisuutensa ja rakentamaan oppimispolkunsa ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja.
- Perusopetus lisää tietoa ja ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta.
- Opetuksen tulee olla sukupuolitietoista. Jokainen oppiaine edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa omalla tavallaan.
- Työtapojen, oppimisympäristöjen ja yhteistyökumppaneiden valinnassa kiinnitetään huomiota sukupuolittuneiden asenteiden ja käytänteiden tunnistamiseen ja muuttamiseen.

2.1 Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma kouluissa

Opetushallitus valvoo ja ohjaa perusopetusta ohjaavien velvoitteiden toteutumista kouluissa. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi se edellyttää opetuksenjärjestäjiä laatimaan oppilaitoksessa toiminnalliset tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat.

Tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää:

- selvitys oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta,
- tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi ja
- arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista.

Yhdenvertaisuussuunnitelmassa on oltava suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja syrjinnän poistamiseksi. Yhdenvertaisuuslain mukaan:

- koulutuksen järjestäjän on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja
- ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi.

Eriyistä huomiota tulee kiinnittää siihen, että tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistyö on jatkuvaa ja suunnitelmallista. Huomioita tulee kiinnittää muun muassa opetuksen järjestämiseen, oppimiseroihin ja opintosuoritusten arviointiin sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen sekä poistamiseen.

2.2 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelman käsitteitä

Tasa-arvo

Tasa-arvo tarkoittaa samanarvoisuutta. Tasa-arvolain päämäärä on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa.

Lain tarkoituksena on myös estää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä.

Yhdenvertaisuus

Yhdenvertaisuus terminä viittaa samanarvoisuuteen eri ihmisryhmien välillä. Yhdenvertaisuuslaki kieltää syrjinnän iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Syrjintä

Yhdenvertaisuuslain mukaan syrjintää on

Välitön syrjintä: Jotakuta kohdellaan kielletyn syrjintäperusteen nojalla huonommin kuin jotakuta muuta

Välillinen syrjintä: Näennäisesti puolueeton sääntö asettaa henkilöt todellisuudessa eriarvoiseen asemaan

Häirintä: Henkilön ihmisarvon loukkaamista kiellettyihin syrjintäperusteisiin liittyen siten, että luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri. Voidaan ajatella, että häirintä on yksi kiusaamisen muoto.

Seksuaalinen häirintä: Seksuaalinen häirintä on ei-toivottua käytöstä, jolla loukataan toisen koskemattomuutta. Seksuaalinen häirintä voi olla esimerkiksi

- vihjailevia eleitä tai ilmeitä
- härskejä puheita, nimittelyä tai kaksimielisiä puheita
- vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevia huomautuksia tai kysymyksiä
- pornoaineiston esille asettamista
- seksuaalisesti virittäytyneitä yhteydenottoja tai toimintaa sosiaalisessa mediassa
- fyysistä koskettelua, seksuaalisviritteisiä ehdotuksia tai vaatimuksia
- seksuaalista väkivaltaa

Kohtuullisten mukautusten epääminen: Koulutuksen järjestäjä kieltäytyy tekemästä tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voisi saada koulutusta yhdenvertaisesti

Käskeytys tai ohje syrjiä: esim. Opettaja vihjaa oppilaille olemaan leikkimättä tietyn ryhmän edustajan kanssa

Rasismi

Rasismi koostuu ihmisten kuvitelmista, joiden mukaan tietty ihmisryhmä on toiseen ryhmään nähden moraalisesti, älyllisesti ja kulttuuritaustaltaan ylivoimainen. Lisäksi rasismiksi määritellään toiminta, joka on "aina tietoista vihamielistä toimintaa, jonka tarkoituksena on tuottaa vahinkoa". Rasismi mielletään usein enemmistölähtöiseksi kohdistuen vähemmistön edustajiin, mutta sitä esiintyy myös vähemmistöryhmien sisällä.

Sukupuoli ja seksuaalisuus

Tasa-arvolain 3§ mukaan sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan henkilön kokemusta omasta sukupuolestaan. Sukupuolen ilmaisulla tarkoitetaan sukupuolen tuomista esiin pukeutumisella, käytöksellä tai muulla vastaavalla tavalla. Mitä tässä laissa säädetään sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvasta syrjinnästä, sovelletaan vastaavasti syrjintään, joka perustuu siihen, että henkilön fyysiset sukupuolta määrittävät ominaisuudet eivät ole yksiselitteisesti naisen tai miehen.

Setan sivuilta löytyy tarkempaa sanastoa sukupuolten ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuudesta.

<https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>

Etninen tausta, kansalaisuus ja kieli

Etnisen identiteetin tunnusmerkkejä ovat syntyperä, kieli, nimet, sukulaisuus, asuinalue, tapakulttuuri, taloudelliset siteet, uskonto ja taide. Mikään edellä mainitusta ei kuitenkaan riitä etnisyyden kriteeriksi. Kansalaisuus taas tarkoittaa yksilön kuulumista juridisesti tietyn valtion yhteyteen. Ihmisellä on perustuslainen oikeus ylläpitää omaa äidinkieltään ja kulttuuriaan.

Maailmankatsomus, sosioekonominen asema ja perhesuhteet

Maailmankatsomuksella tarkoitetaan uskontoa, uskonnottomuutta, mielipidettä ja vakaumusta. Maailmankatsomus on ihmiselle henkilökohtainen asia. Henkilön sosioekonomisen taustan määrittelemisessä huomioidaan muun muassa ammatti, mahdollisuus tehdä työtä, koulutustaso tai mahdollisuus toimia yhteiskunnassa.

Perhesuhteilla voidaan tarkoittaa yhden tai useamman vanhemman ja alaikäisen tai muuten tukea tarvitsevan (esim. vammaisen täysi-ikäinen) suhdetta. Myös ikääntyneiden vanhempien ja työssäkäyvien aikuisten suhde on osa perhesuhteita.

2.3 Rautalammin perusopetuksen arvot tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden tukena

Valtakunnallinen lainsäädäntö ja perustuslain sekä yhteiskunnan yleinen arvopohja toimivat Rautalammin perusopetuksen toiminnan lähtökohtina. Lisäksi korostamme paikallisesti perusopetuksen toimintaa jäsentävistä arvoista seuraavia: **Kunnioitus, sinnikkyys ja vastuuntunto**. Nämä arvot on keväällä 2022 konkretisoitu yhdessä oppilaskunnan, koulun henkilökunnan ja vanhempien kanssa arjen toimintaohjeiksi. Ne löytyvät koulujen kotisivuilta <https://www.rautalampi.fi/wp-content/uploads/2022/09/Jarjestyssaannot-final-1.pdf>

3 Rautalammin perusopetuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisen toimet

3.1 Koulu yhteisön tasa-arvo ja yhdenvertaisuusosaaminen

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta on tärkeää, että opetushenkilöstöllä on riittävä osaaminen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden huomioimisesta koulussa. Ammattitaidon ylläpitäminen liittyy myös vahvasti henkilöstön ammattietiikkaan. Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyviä teemoja huomioidaan opetushenkilöstön täydennyskoulutuksen suunnittelussa ja otetaan huomioon koulun toimintakulttuurista ja käytänteistä käytävän keskustelun yhteydessä.

Oppilaidenkin on tärkeä tietää perusasiat tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta. Keskustelua käydään eri oppiaineiden tavoitteiden ja sisältöjen yhteydessä ja ne tulevat esille myös laaja-alaisen osaamisen taitojen yhteydessä. Oppilaiden kanssa harjoitellaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja, heitä autetaan havaitsemaan ennakkoluuloja ja syrjintää yhteisössään sekä puuttumaan siihen tarkoituksenmukaisella tavalla.

3.2 Rautalammin perusopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen kartoitus

Rautalammin perusopetuksessa tehdään tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysely keväällä 2023. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöryhmä huolehtii siitä, että tavoitteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi asetetaan ja että niiden toteutumista seurataan. Kyselyä seuraavana vuonna ryhmä tekee parannusehdotukset tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskyselyn kysymyksiin. Kyselyn perusteella asetetaan myös Rautalammin perusopetuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämiskohteet.

Rautalammin perusopetuksen toiminnallista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa täydennetään keväällä 2023 tehtävän kyselyn, sen tulosten ja siltä pohjalta laadittujen kehittämiskohteiden osalta. Kysely toistetaan kolmen vuoden välein.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskyselyn tulokset

Keväällä 2023 järjestettiin henkilöstökysely, jossa oli häirintään liittyviä kysymyksiä. Henkilökunnalle ei laadittu erikseen tähän aiheeseen liittyvää kyselyä ja se tulee laatia ja toteuttaa jatkossa.

Toukokuun viimeisellä viikolla 2023 oppilaille toteutetun kyselyn tulokset tarkasteltiin tasa-arvo ja yhdenvertaisuusryhmässä. Tarkastelussa todettiin, että kyselyn kysymykset D11-13 tarvitsevat vaihtoehdon "en ole kokenut sopimatonta häirintää" ja tässä kyselyssä niiden tulokset ovat nyt käyttökelpottomia. Kyselyn toteuttamishetkellä perusopetuksessa oli 182 4-9 -luokkalaista, joista kyselyyn

vastasi 123 oppilasta. Huomattavaa on, että ysiluokkalaiset oppilaat eivät vastanneet kyselyyn ollenkaan. Vastajista 48% oli poikia, 45,5 tyttöjä ja 6,5 % ei halunnut sitä määritellä.

Kyselyssä kysyttiin useilla kyllä/ei -väittämillä, **vaikuttaako oppilaan sukupuoli siihen, miten aikuiset kohtelevat heitä** (erilaiset vaatimukset, kannustus, mielipiteiden ilmaisu, arviointi). Avoimissa vastauksissa etsittiin selityksiä kokemuksille. Vastausten perusteella oppilaat kokevat, että sukupuolella on merkitystä siihen aikuisten toimintaan. Tässä muutamia esimerkkejä: poikia syrjitään, tytöille ei rageteta melkein yhtään, tyttöpoikajaot liikuntatunneilla, opettajien mielestä pojat on tyhmempiä, työille ei wilma-merkintöjä, tytöt saa parempia numeroita, pojilta ei odoteta niin paljon ja saavat herkemmin hyviä tuntimerkintöjä.

Kyselyssä haettiin myös vastauksia siihen, kokevatko oppilaat häirintää ja jos niin kenen taholta. Kyselyn mukaan 65,9,% oppilaista ei ollut kokenut häirintää missään muodossa, 27,6% ei kokenut sen kohdistuneen itseensä ja 6,5% koki häirinnän kohdistuneen itseensä. Kyselyyn vastanneista 16% koki, että on havainnut viimeisen vuoden aikana vartaloon tai seksuaalisuuteen kohdistuvia ikäviä huomioita, 13% sopimattomia tai ahdistavia huomautuksia, 8,9% lähentelyä tai fyysistä koskettelua ja 6,5% koki sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa häirintää.

Kenen taholta häirintää sitten oli koettu? 12,2% koki, että häiritsijä oli toinen oppilas ja sama määrä, että häiritsijä oli koulun aikuinen. Häirintää kokeneissa oppilaissa oli sellaisia, jotka eivät olleet uskaltaneet kertoa häiritsijälle, että heidän tulisi lopettaa häiritsevä kohtelu ja ,1 % ei ollut kertonut häiritsijälle, että käytös oli häiritsevää.

Tasa-arvosta yleisesti kysyttäessä 75% oppilaista koki, että Rautalammin perusopetus on tasa-arvoinen, mutta 25% koki ettei se ole. 23,6% koki, että oppilaita kohdellaan syrjivästi uskonnon, etnisen alkuperän, vammaisuuden, ulkonäön tai pukeutumisen perusteella. Kokemusten mukaan koulussa haukutaan ihonvärin perusteella ja syrjitään uskontoon liittyen.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuden kehittäminen

Rautalammin perusopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöryhmänä toimii Matti Lohen yhteisöllinen oppilashuoltoryhmä, jota täydennetään näitä asioita keskusteltaessa Kerkonjoen koulun opettajajäsenellä. Rautalammin perusopetuksen **tasa-arvo ja yhdenvertaisuuskysely toistetaan joka toinen vuosi**. Kyselyyn osallistuvat oppilaat, opettajat ja muu henkilökunta.

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuustyöryhmä vastaa kyselyn toteuttamisesta, muokkaa ja täydentää kyselyä ja suunnitelmaa sekä raportoi tulokset ja miettii jatkotoimenpiteet ja kehittämiskohteet.

3.3 Toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi

Tavoite	Toteuttaminen ja toimenpiteet	Vastuu
Oppilaat kokisivat tulevansa tasapuolisemmin kohdelluiksi sukupuolesta riippumatta.	<p>Opettajien kanssa käydään tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyen keskustelua kyselyn tuloksiin ja tähän suunnitelmaan pohjaten. Keskusteluissa tarkastellaan koulun käytänteitä ja konkreettisia arjen tilanteita suhteessa tuloksiin. ‘</p> <p>Joulukuun opekokouksessa tarkastellaan suunnitelma ja siinä luodut tavoitteet sekä käydään keskustelu aiheesta.</p>	Rehtori, johtotiimi
Oppilaat uskaltaisivat kertoa kokemastaan häirinnästä koulun aikuisille.	<p>Käydään läpi tämä suunnitelma ja kyselyn tulokset oppilaiden kanssa ja tehdään oppilaat tietoisemmiksi häirintään puuttumisesta.</p> <p>Pohditaan opettajien kanssa sitä, miten oppilaita tähän kertomiseen rohkaistaisiin ja avataan, miten niissä tilanteissa toimitaan, jossa oppilas kertoo häirinnästä aikuiselle.</p> <p>Kutsutaan vierailijoita juttelemaan aiheesta ja pidetään tuokioita koulun henkilökunnan järjestäminä.</p>	Opet, OH-ryhmät

3.4 Arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuuskyselyä ei ole aikaisemmin toteutettu Rautalammin perusopetuksessa.

3.5 Tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta tiedottaminen

Tästä tasa-arvosuunnitelmasta tiedotetaan koko henkilökunnalle ja oppilaille suunnitelman hyväksymisen jälkeen. Suunnitelmasta tiedotetaan myös sidosryhmille.

Suunnitelma esitellään kaikille oppilaille oman luokanopettajan tai luokanohjaajan toimesta. Tasa-arvosuunnitelma on nähtävillä koulun kotisivuilla. Suunnitelma sisällytetään osaksi opetussuunnitelmaa ja koulun toimintasuunnitelmaa.

Rautalammin perusopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma laaditaan kolmen vuoden välein ja sitä tarkennetaan tarvittaessa.